

نوع مقاله: پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۱۳

پذیرش مقاله: ۱۳۹۸/۱۰/۰۴

صفحات: ۶۳-۸۲

doi: 10.29252/2.23.63

سنجش و اولویت‌بندی کیفیت هویت در بافت تاریخی با استفاده از تکنیک Entropy-Topsis (مطالعه موردی: محله سنگ سیاه شیراز)*

فاطمه کاوه** بهزاد وثیق*** محمد مهرکی زاده****

چکیده

در رشد و تکوین شیراز، بافت تاریخی ارزشمند آن متحمل تغییراتی شده که بر هویت بافت، اثر سوء نهاده است. ساکنین جدید به واسطه کاهش جنبه هویتی بافت، تنزل نرخ زمین و مهاجرت ساکنان قدیمی آن، خود دست به مداخلات زیانبار در بافت شهری زده‌اند. امروزه فرسودگی و تخریب بافت تاریخی شهر شیراز به‌ویژه محله سنگ سیاه، تهدیدی جدی در جهت زوال و خدشه‌دار شدن هویت فرهنگی-تاریخی این شهر قلمداد می‌شود؛ لذا توجه ویژه به هویت‌مندی و حفظ بناها و بافت تاریخی، در اولویت مدیران شهری قرار دارد. سؤال تحقیق آن است که چگونه ارتقای هویت بافت تاریخی محله سنگ سیاه در تکوین و شکل‌گیری معماری باکیفیت، معنا می‌یابد؟ هدف تحقیق، اولویت‌بندی و سنجش شاخص‌های هویت در بافت محله سنگ سیاه و حیات‌بخشی به کالبد بافت تاریخی است. نوع تحقیق، کاربردی و بر مبنای روش‌های توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. اطلاعات، مستخرج از پرسش‌نامه‌ها و مشاهدات با نرم‌افزارهای Excel 2016 و Visio و با استفاده از تکنیک Topsis هستند. ماهیت و وزن هر شاخص، با استفاده از روش آنتروپی-شانون مشخص می‌شود؛ از این‌رو، بر مبنای متغیرهای مستقل شامل؛ سازمان فضایی، ساختار شکلی، اکولوژیک، حس تعلق، تعاملات اجتماعی، احساس امنیت، تعدد آداب و رسوم و میراث فرهنگی، تاریخی بودن، معنا، خوانایی، زیست‌پذیری و تنوع و متغیرهای وابسته شامل؛ هویت و هویت کالبدی، ابعادی مانند موقعیت قرارگیری محله، میزان نفوذپذیری، مکان‌های باستانی، ترافیک و حمل و نقل، کف و بدنه‌سازی، پوشش گیاهی، تعامل بین ساکنین، امنیت، گردشگری، نشانه‌های طبیعی و مصنوع، ارزش‌های فرهنگی، نحوه عمل فعالیت‌ها، سرزندگی و تنوع فعالیت‌ها در محدوده، مورد مطالعه و ارزیابی قرار داده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن هستند که از نظر ساکنین، ساختار شکلی، اکولوژیک و امنیت و از نظر گردشگران داخلی، دل‌بستگی به مکان، مکان‌های تاریخی، فرهنگ، مناسک عام و اعتقادات و قدمت محله و از نظر گردشگران خارجی، دل‌بستگی به مکان، تنوع مکان‌های تاریخی و فرهنگ، مناسک عام و اعتقادات و آگاهی از قدمت محله، در سطح ضعیف قرار دارد. با توجه به نظر ساکنین و گردشگران، راهکارها و پیشنهادهایی ارائه شده‌اند. می‌توان چنین دریافت که بسیاری از مؤلفه‌های هویت‌مندی بناهای تاریخی محله (عواملی که موجب هویت و ایجاد سمبل و نشانه می‌شوند) به مرور زمان پاک یا تضعیف شده‌اند که در صورت انجام اقدامات هویت‌محور، می‌توان آنها را احیا و به پویایی زیست محله کمک کرد.

کلیدواژه‌ها: ارتقای هویت کالبدی، بافت باارزش تاریخی، تکنیک Topsis، محله سنگ سیاه شیراز

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد فاطمه کاوه با عنوان «طراحی سرای هنرمندان در بافت تاریخی شیراز با رویکرد احیای هویت کالبدی» به راهنمایی دکتر بهزاد وثیق در دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور دزفول است.

** دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور دزفول. fatemeh_kaveh@jsu.ac.ir

*** استادیار، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور دزفول (نویسنده مسئول). vasiq@jsu.ac.ir

**** مربی گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی‌شاپور دزفول. mehraki@JSU.AC.IR

مقدمه

بررسی کالبد‌های تاریخی و بازگشت به گذشته، یک نیاز غیرقابل انکار است و کالبد‌های قدیمی، ابزارهای نیرومندی برای اتصال افراد به سابقه فرهنگی هستند. با این اتصال است که هر فرد می‌تواند مفهومی از هویت کسب و خود را موجودی با هویت و متعلق به جریان تاریخی پیوسته بداند. بافت‌های تاریخی به دلیل برخورداری از ارزش‌های غنی فرهنگی به عنوان میراثی پربها از تمدن شهر، اهمیت ویژه‌ای دارند. امروزه بافت‌های قدیمی و تاریخی شهرها به علت مهاجرفرستی و فرسایش کالبدی، دچار آسیب‌هایی در زمینه‌های اقتصادی و هویتی شده که در پی آن، محله را به مکان‌های کم‌بازده و ناامن تبدیل نموده‌اند. اهداف این مقاله را می‌توان ایجاد نسبتی از کیفیت مکان و محیط جهت ارتقای هویت کالبدی بافت تاریخی، بخشیدن حیات مجدد به بافت برای زندگی امروز در پیوند با معماری دیروز و اولویت‌بندی و سنجش شاخص‌های هویت در بافت محله سنگ سیاه شیراز برشمرد که در اینجا سعی بر آن است تا با آگاهی از میزان هویت در محله، راهکارهایی برای بازیابی و افزایش هویت و در پی آن، برگرداندن حس تعلق و جلوگیری از خروج جمعیت و جان بخشیدن به بافت ارائه شوند و با تبدیل نقاط ضعف به نقاط قوت، از بافت قدیم به عنوان قطب گردشگری و فرهنگی شهرها یاد شود؛ همچنین، ارزش‌های آن را شناسانده و به آنها افزود. لذا سؤالات اصلی این تحقیق آن هستند که چگونه ارتقای هویت بافت تاریخی محله سنگ سیاه در تکوین و شکل‌گیری معماری باکیفیت، معنا می‌یابد؟ عناصر و شاخص‌های مؤثر بر هویت کالبدی و همچنین تجدید حیات برای زندگی امروز در پیوند با معماری گذشته در محدوده سنگ سیاه کدام هستند؟ بافت‌های باارزش تاریخی شهرها، یادآور برهه‌ای از زمان بوده که شهرها با توجه به نیازها، اهداف و رفتار ساکنان شکل می‌گرفته‌اند. به عبارتی، دنیای ذهنی سازندگان و ساکنان، قرابت نزدیکی با یکدیگر داشت، اما مداخلات معاصر بدون توجه به خاطرات و تعلقات شهروندان و نیازهای ذهنی ساکنان با توسعه‌های شتاب‌زده در بافت‌های تاریخی، نشان از خاطره‌زدایی و نابودی هویت کالبدی شهرها دارند. فرسودگی و تخریب بافت تاریخی شیراز به‌ویژه "محله سنگ سیاه"، تهدیدی جدی در جهت زوال و خدشه‌دار شدن هویت فرهنگی-تاریخی این شهر قلمداد می‌شود؛ لذا توجه ویژه به حفظ بناها و بافت تاریخی در برابر آسیب‌های مختلف با تأکید بر هویت تاریخی، در اولویت مدیران شهری قرار داد. علت انتخاب محله سنگ سیاه به عنوان نمونه مورد بررسی،

قدمت طولانی این محله در تاریخ شهرنشینی شیراز و نیز حجم زیاد مداخلات کالبدی و کارکردی بوده که این محله در دوره معاصر به خود دیده است. به عبارتی، محله سنگ سیاه به علت وجود بناها و گذرهای تاریخی متعدد، از سویی، منبعی برای شناخت تاریخچه معماری و شهرسازی شیراز می‌تواند باشد و از سویی دیگر، می‌تواند به عنوان مکانی برای مشاهده حجم گسترده تخریب و مداخلات انسانی مطرح شود. محله سنگ سیاه شیراز از نظر جاذبه‌های گردشگری و میراث فرهنگی، گذر سنگ سیاه و همچنین منطقه مسکونی، دارای ارزش بالایی بوده که توجه به آنها، از اهمیت و ضرورت بسیاری برخوردار است.

پیشینه پژوهش

نقره‌کار (۱۳۸۷) در نوشتاری با عنوان "درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی"، با پیش کشیدن بحران هویت در معماری و شهرسازی معاصر ایران، به بررسی تطبیقی معماری اسلامی و مکاتب معماری معاصر غرب، طبقه‌بندی کلی از معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی پرداخته و تلاش نموده است بحران هویت در معماری و شهرسازی را با تأکید بر مبانی فلسفی تحلیل نماید. حجت (۱۳۸۴) در تحقیقی با نام "هویت انسان‌ساز انسان هویت‌پرداز"، با اشاره به متون عرفانی و یا تفسیرهای حکمی-عرفانی مانند نوشته‌های حسین نصر، انسان را موجودی هویت‌مند و هویت‌ساز می‌داند. نقی‌زاده (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان "ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی" نیز با طرح ارتباط ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی، عناصر و زیرشاخصه‌های هویت و مراتب آن را ذکر نموده است. در این دست تحقیقات عمدتاً پژوهشگران، به ساحت کلیات هویت پرداخته و مصادیق آن را بررسی ننموده‌اند. شاهپوندی و طالبی (۱۳۹۶) در پژوهش خود با روش تحلیلی-توصیفی تحت عنوان "تحلیل عوامل هویت‌بخش در محلات قدیم شهری با نشانه‌های مذهبی (مطالعه موردی: محله شاهزاده ابراهیم اصفهان)" دریافتند که شاخص‌های هویت‌بخش این محله کدام هستند و نحوه اثرگذاری آنها بر یکدیگر چگونه است. نتیجه آن بود که هویت، دو بعد عینی و ذهنی دارد و دارای شاخص‌ها یا ابعادی است که به صورت هویت اجتماعی، کالبدی، عملکردی، زیست‌محیطی و ادراکی شناخته می‌شوند و هر کدام از این عوامل بر یکدیگر تأثیرگذار است. این تحقیق، با موضوع مقاله حاضر مرتبط بوده؛ با این حال، در روش تحقیق، رویکردی متفاوت دارد. پرویزی و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان "شناسایی

قلعه فلک‌الافلاک و امامزاده زید بن علی، عامل دوم بوده و عامل اجتماعی-اقتصادی با شاخص‌هایی از قبیل: ارزش زمین در بافت، وجود مراکز تجاری و وضعیت سواد ساکنان، عامل سوم مؤثر بر زمینه تحقیق است. حفظ و تقویت شاخص‌های هویت‌بخش خرم‌آباد، گامی مؤثر در جهت حفظ ارتباطات محله‌ای، امنیت و آسایش شهروندان است.

علاوه بر آن، اندیشمندانی همچون؛ انصاری و دیگران (۱۳۸۲)، پورزرگر (۱۳۹۰)، صرمی (۱۳۷۶) و اردلان و بختیار (۱۳۸۰)، به حوزه هویت توجه نموده‌اند. مطالعات صورت گرفته نشانگر آن هستند که با هویت بودن آثار معماری گذشته، حاصل بازتاب ارزش‌های انسانی در ساحت معماری است، اما نمی‌توان ساخت‌وساز بناها به صورت معماری سنتی گذشته را با ساخت‌وساز معماری با هویت یکی دانست؛ زیرا معماری گذشته، مطابق پاسخی به نیازهای کاربران دوران خود را پاسخ می‌داده است و باید برای ارتقای کیفیت هویت در دوران معاصر، نیازهای مادی و معنوی مخاطب را در نظر گرفت؛ که توجه به هویت از دیدگاه صاحب‌نظران خارجی، در جدول ۱ آورده شده است. در مورد محله سنگ سیاه، تحقیقات زیادی به عمل آمده‌اند، اما به کیفیت هویت فرهنگی-تاریخی موجود که شاخصه‌های امنیت فیزیکی و بصری را پوشش می‌دهد، کمتر توجه شده و به نظر می‌رسد این موضوع، از نوآوری خاصی برخوردار است.

مبانی نظری

پرسش اصلی تحقیق، درباره سنجش هویت در بافت تاریخی است؛ از این‌رو، در ابتدا لازم است تا مفهوم و کارکرد هویت در بافت تاریخی بیان شود. هر گاه انسانی بخواهد یک فضای شهری را درک کرده و با آن ارتباط برقرار کند، ذهن او تلاش می‌کند تا تصویر منسجم و به هم پیوسته از شهر بیابد که در چنین شرایطی، اگر معیار و تعریف مشخصی از هویت وجود نداشته باشد، باعث می‌شود که هر کس به طریقی با طراحی خود، موجب آشفتگی در شهرها شود؛ که احساس عدم تعلق و بی‌هویتی را در شهروندان به وجود می‌آورد. برای جلوگیری از این کار، بهتر است روش‌های احراز هویت و مؤلفه‌های آن شناسایی و دسته‌بندی شوند. بذرگر، مؤلفه‌های هویت را به این صورت تقسیم‌بندی می‌کند که مؤلفه‌های اصلی شامل؛ تاریخی بودن، بومی بودن، متمایز بودن، پذیرا بودن، طراحی، فرم و معماری، محصوریت فضایی و نمای مناسب و مؤلفه‌های فرعی شامل مؤلفه‌های عینی مانند؛ نظم، هم‌خوانی با مکان، مقیاس مناسب، کارایی و عملکرد مناسب، تنوع و هماهنگی فرم‌ها و مؤلفه‌های ذهنی چون؛ آرامش، معنویت،

معیارهای ذهنیت اصیل در معماری جدید بافت‌های باارزش تاریخی در جهت ارتقای هویت کالبدی بافت تاریخی (نمونه موردی بافت تاریخی عودلاجان محله امامزاده یحیی)، در جستجوی اینکه چگونه می‌توان با استخراج کیفیت‌های بافت از ذهنیت‌های اصیل، رویکرد معماری را در فضاهای میان‌افزا تبیین کرد، با روشی کیفی، به این نتیجه رسیدند که ارتقای هویت کالبدی، در بافت‌های تاریخی وابسته به نوع کاربری، میزان مجاورت با دانه‌های باارزش، کیفیت و کمیت رویدادهای ناملموس مشترک و ... است. موضوع این پژوهش، در راستای تحقیق حاضر است؛ با این وجود، در زمینه روش‌شناسی نتوانسته جامعیتی از جمعیت هدف را پوشش دهد. شهبازی چگنی و دیگران (۱۳۹۳) در مقاله "بررسی نقش الگوهای هویت‌پرداز در هویت معماری معاصر ایران"، درباره هویت و فرآیند شکل‌گیری آن در بستر جامعه جستجو می‌کنند تا با بهره‌گیری از شیوه تحلیلی، ساختار هویت را شناسایی کرده و آن را در چهار سطح با عناوین "پارادایم"، "سنت"، "الگو" و "دستاوردهای فرهنگی" بررسی نمایند. آنها نسبت میان معماری و این سطوح چهارگانه و نقشی که معماری در این فرآیند می‌تواند بر عهده گیرد یا باید از آن انتظار داشت را طرح نموده‌اند. حبیبی (۱۳۹۲) در مقاله "بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست‌پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده (مطالعه موردی: محله سنگ‌سیاه شیراز)"، محله سنگ سیاه شیراز را مورد تحلیل قرار می‌دهد. در این پژوهش سعی شده است از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و بازدید میدانی، وضع موجود تحلیل شود و در نهایت، پیشنهادها و راهکارهایی برای برون‌رفت از این مورد ارائه شوند. در پایان، این نتیجه حاصل شد که عوامل متعددی نظیر؛ فرسودگی در ابنیه و کالبد و سیمای بافت، عدم برخورداری لازم از تأسیسات و زیرساخت‌ها و خدمات شهری مناسب با نیاز امروز و همچنین نبود زندگی اقتصادی مناسب، از جمله عوامل اصلی فرسودگی در بافت سنگ سیاه شیراز هستند. عامری سیاهویی و دیگران (۱۳۹۰) در پژوهش خود تحت عنوان "رتبه‌بندی عوامل هویت‌بخش بافت تاریخی شهر خرم‌آباد با استفاده از تکنیک‌های (Topsis, AHP)" با رویکرد توصیفی-پیمایشی، به بررسی عوامل هویت‌بخش بافت تاریخی این شهر پرداخته‌اند. نتایج نشان دادند عامل طبیعی با امتیاز ۴۱٪، مهم‌ترین عامل در این زمینه است. از میان شاخص‌هایی که در بررسی عامل طبیعی تحلیل شد، شاخص رودخانه با ۰/۱۳، فاصله با ایده‌آل مثبت و مقدار ۰/۸۰۶، به‌عنوان مهم‌ترین شاخص طبیعی معرفی شد. عامل تاریخ-فرهنگی با شاخص‌هایی نظیر؛ وجود محلات تاریخی، وجود

حساب می‌آید که نقش اساسی در برقراری روابط اجتماعی و آرامش روانی فرد به عهده دارد (سلیمانی و همکاران، ۱۳۹۵). انسان، باورهای او و میزان شناخت و آگاهی او به عنوان طراح و مؤلف و هم در جایگاه بهره‌بردار و شناساننده معماری، در تبیین هویت معماری مؤثر است. از آنجایی که فعالیت‌های انسانی در طول زمان و مکان معنا می‌یابند، پس مکان و زمان را نیز می‌توان از دیگر ابعاد هویت دانست (تقوایی، ۱۳۹۱). هویت، دارای دو بعد عینی و ذهنی است که خود به صورت هویت‌های اجتماعی، کالبدی، عملکردی، زیست‌محیطی و ادراکی شناخته می‌شود. هر کدام از این شاخص‌ها دارای معیارهایی است که بر یکدیگر اثر می‌گذارند و آن را بهبود می‌بخشند (شاهیوندی و طالبی، ۱۳۹۶). در جدول ۲، مفاهیم مرتبط با هویت جمع‌بندی شده‌اند.

خاطره‌انگیزی، سرزندگی و اصالت هستند. وی همچنین یکی از راه‌های هویت‌بخشی به فضاهای شهری را بهره‌گیری از عناصر زیبای شهری می‌داند (بزرگر، ۱۳۹۶). هویت، تحت تأثیر عوامل گوناگونی قرار دارد که مواردی مانند؛ فرهنگ، مکان، زمان، ارتباط و ادراک، مؤثر در تحول و تشخیص هویت هستند. مفهوم هویت در معماری، به دو صورت قابل ذکر است؛ در شکل اول، معماری به مثابه نمادی از هویت فرد و جامعه و در شکل دوم، هویت در خود اثر و به عنوان معنا، مفهوم و ویژگی‌های اثر، مورد بررسی قرار می‌گیرد. هویت اثر، به عنوان معنای نمادین آن در نظر گرفته شده است که بر مبنای آن، اصولی چون افزایش نقش کاربر و توجه به ویژگی‌های محیطی و فرهنگی، معیارهای مؤثر در هویت‌بخشی به آثار معماری هستند. در این دیدگاه‌ها، معماری، بخشی از هویت و شخصیت فرد و یکی از عناصر سازنده و حافظ هویت او در جامعه به

جدول ۱. پیشینه صاحب‌نظران هویت

نظریه پردازان	محور نظریه	دیدگاه
لینچ (۱۹۱۸)	کالبدی-فضایی	۱. حس تشخیص محیط، در نظر گرفتن محیط به عنوان یک وسیله ارتباطی وسیع و حس تعلق ساکنین به محیط ۲. حس مکان یا عملکرد عاطفی هویت محیط و برقراری روابط و مناسبات با محیط (Lynch, 1960)
پروشانسکی (۱۹۹۵)	وابستگی عاطفی	هویت مکانی، به معنی وابستگی (تعلق) عاطفی قوی فرد به یک مکان با سکونتگاه ویژه است. این وابستگی، بر اساس درک و شناخت فرد از محیط فیزیکی است که این شناخت‌ها شامل؛ خاطرات، عواطف، دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، مفاهیم و ایده‌آل‌های انسان در محیط‌های متنوع فیزیکی هستند (Proshansky et al, 1983).
الکساندر (۱۹۳۶)	منطق و احساس	هویت در محیط، هنگامی تجلی می‌یابد که ارتباط منطقی و احساس تعلق خاطر بین فرد و محیط زندگی او به وجود آید و این ارتباط، بر اساس شناخت عمیق و تشخیص محیط باشد و توان درک تمایز آن محیط نسبت به محیط‌های دیگر را نیز داشته باشد (الکساندر، ۱۳۹۰).
بور (۱۹۱۴)	خاص بودن	هویت، همان تفاوت‌های کوچک و بزرگی است که باعث بازشناختن یک مکان و خوانایی محیط شده و حس دل‌بستگی و حساسیت به محیط را به وجود می‌آورد. خاص بودن هر محیط، به معنی اجتناب از یکنواختی، وجود تنوع و جذابیت است که در شکل و نحوه قرارگیری فضاها، در طرز دسترسی به فضاها و در کاربری‌ها نیز باید وجود داشته باشد (حبیب، ۱۳۸۱).
رلف (۱۹۵۴)	هویت انسان‌ها، نباتات، مکان‌ها	هر شخص، ارتباط و آگاهی عمیقی از مکانی که در آن رشد می‌کند، زندگی می‌کند و به‌ویژه تجربیات بسیاری را در آن کسب می‌کند، دارد. این ارتباط، منبع حیاتی هویت و امنیت فرهنگی و همچنین شخصی است. در حقیقت، رویدادها و کنش‌ها تنها در زمینه مکان‌های خاص اهمیت دارند و از هویت این مکان‌ها متأثر هستند؛ هر چند به نوبه خود نیز بر آنها اثر می‌گذارند (رلف، ۱۳۸۹).
راپاپورت (۱۹۲۶)	هویت محیط مصنوع	در همین خصوص، راپاپورت معتقد است که در هویت محیط مصنوع، سه عامل مهم؛ انسان، محیط و فرهنگ دخالت دارند. اگر این سه عامل در یک جهت حرکت کنند، در واقع هویت فرد در محیط، به صورت جزء یا خلاصه‌ای از هویت گروه یا جامعه درمی‌آید؛ یعنی اینکه هر گاه انسان به فرهنگ خود واقف باشد و بر اساس آن بتواند با محیط ارتباط برقرار کند، هویت محیطی حاصل این کنش و واکنش متقابل خواهد بود (راپاپورت، ۱۳۸۴).
نایرن (۱۹۶۵)	آگاهانه یا ناخودآگاه	ما کم و بیش، اهداف و فعالیت‌های یکسانی را تجربه می‌کنیم و یا اینکه آموخته‌ایم به کیفیت‌هایی در مکان توجه کنیم که در گروه‌های فرهنگی ما بر آنها تأکید شده است (Nairn, 1965).

(نگارندگان)

جدول ۲. جمع‌بندی مفاهیم مرتبط با هویت

نظریه پرداز	معیارهای هویت‌مندی محیط	مفاهیم سازنده
رأب‌پورت (۱۳۸۴)	هویت، ویژگی هر عنصر و محیط است که مختص آن است و تحت هیچ شرایطی قابل تغییر نبوده و موجب قابلیت تشخیص آن عنصر از عناصر دیگر می‌شود. هویت هر چیزی، دارای مرزی در اطراف خود است که آن را از دیگر عناصر جدا کرده و منحصر به فرد می‌کند.	اگر فرد بتواند بین یک محیط و دیگر محیط‌ها تمایز قائل شود، موجب تعلق خاطر وی می‌شود (الکساندر، ۱۳۹۰: ۵۲)
پاکزاد (۱۳۷۵)	تشخیص هویت در واقع، نوعی ارزش‌گذاری یا تعیین کیفیت است که ارتباط کامل با اندوخته‌های ذهنی فرد از تجربیات مستقیم تا فرهنگ و سنت او دارد.	شیوه‌های نمایش عناصر هویت‌ساز در معماری: تکرار الگوهای گذشته، استفاده از نمادها، معماری بومی، تزئینات و پنج اصل معماری ایرانی (مردم‌واری، پرهیز از بیهودگی، نیارش، درون‌گرایی و خودبسندگی) (بمانیان و دیگران، ۱۳۸۹)
بور (۱۳۷۵)	هویت و خاص بودن عنصر محیطی، وجود تنوع، جذابیت و پرهیز از یکنواختی در آن محیط است. همان تفاوت‌های کوچک و بزرگی است که باعث بازشناختن یک مکان و خوانایی محیط می‌شود.	منجر به خوانایی حس دل‌بستگی و تعلق آن محیط شده است.
بذرگر (۱۳۹۶)	هویت، شامل مؤلفه‌هایی مانند؛ تاریخی و بومی بودن، متمایز بودن، پذیرا بودن، طراحی، فرم و معماری، محصوریت فضایی و نمای مناسب و مؤلفه‌های فرعی شامل مؤلفه عینی چون؛ نظم، هم‌خوانی با مکان، مقیاس مناسب، کارایی و عملکرد مناسب، تنوع و هماهنگی فرم‌ها و مؤلفه‌های ذهنی چون؛ آرامش، معنویت، خاطره‌انگیزی، سرزندگی، اصالت و بهره‌گیری از عناصر شهری است.	استفاده از المان‌های شهری. با بهره‌گیری از خاطرات مردم اصیل شهر، می‌توان المان‌هایی متناسب با فرهنگ بومی و روحیات جمعی، طراحی کرد. تقویت اصالت و تداعی خاطرات شهروندان.
سلیمانی و همکاران (۱۳۹۵)	هویت، به وسیله فرهنگ، مکان، زمان، ارتباط و ادراک شناخته می‌شود. معماری، به‌عنوان نمادی از هویت فرد و جامعه است. هویت در خود اثر و به‌عنوان معنا، مفهوم و ویژگی‌های اثر است.	افزایش نقش کاربر. برقراری روابط اجتماعی و آرامش روانی فرد.
بهزادفر (۱۳۸۶)	هویت، به سه عامل؛ انسانی، طبیعی و مصنوع تقسیم می‌شود. هویت فضا در ارتباط با انسان، شامل دو بخش؛ هویت مکان و هویت مکانی است.	افزایش حس تعلق به مکان. افزایش مشارکت‌پذیری افراد، ایجاد تمایل به سرمایه‌گذاری، تلاش برای پاکیزه نگه‌داشتن محیط (پرویزی و دیگران، ۱۳۹۴)
تقوایی (۱۳۹۱)	هویت، به وسیله انسان، باورهای او و میزان شناخت و آگاهی او، زمان و مکان تعریف می‌شود. مکان از طریق عناصر معنادار به وجود آورنده آن و بستری که برای فعالیت آماده می‌کند، در طول زمان، داشته‌هایی ذهنی در انسان به وجود آورده که توسط آنها محیط برای او دارای هویت می‌شود.	فعالیت‌های انجام‌شده در مکان، در طول زمان، خاطراتی را در ذهن انسان ایجاد می‌کنند که ممکن است فردی یا جمعی باشند. این خاطرات در ذهن انسان نقش می‌بندند و مکان را متفاوت با جاهای دیگر می‌کنند.
پیران (۱۳۸۵)	هویت، شامل محتوای ویژه و اغواکننده و نوع وابستگی می‌شود.	احساس تعلق به ساکنان آن مکان
حبیب (۱۳۸۵)	هویت، به وسیله اجزا و عناصر سازنده شکل شهر و نحوه ترکیب آنها و عامل زمان شناخته می‌شود.	قابلیت تداعی معنا، بالا بردن قابلیت ایجاد تصویر ذهنی، ایجاد حس مکان و هویت شهری
ابل (۱۳۸۷)	هویت، به وسیله خلاقیت و نوآوری، بیان روح زمانه، انطباق با فرهنگ، سازگار، انطباق با مصالح و فن‌آوری، بومی، شفافیت، انطباق فرم و عملکرد، انطباق با نیازهای انسان، خوانایی، انطباق با بافت و زمینه و انطباق با اقلیم شناخته می‌شود.	طراحی تعاملی، مشارکتی و هماهنگ با نیازهای مصرف‌کننده، دوستی انسان با محیط
شاهیوندی و طالبی (۱۳۹۶)	هویت، به وسیله سازمان فضایی، ساختار شکلی، زیست‌محیطی، حس تعلق، تعاملات اجتماعی، احساس امنیت، میراث فرهنگی، تاریخی، معنا، خوانایی، زیست‌پذیری و تنوع شناخته می‌شود.	ایجاد بازارهای محله‌ای واقع‌شده در کنار خیابان‌های تجاری و حضور گردشگران در این مسیرها ارتقای سطح هویت کالبدی در محله تأثیرپذیری انواع هویت‌ها از یکدیگر
رلف (۱۳۸۹)	هویت، به وسیله ارتباط متقابل «ترکیب ظاهری و کالبدی نمادها، عملکردها و فعالیت‌های قابل‌مشاهده» و مفاهیم نمادها در محیط شناخته می‌شود.	تعامل بین ویژگی‌های کالبدی، فعالیت‌ها و مفاهیم در محیط

(نگارندگان)

از عوامل مهمی که در هویت‌بخشی به شهرها نقش قابل توجهی دارد، بافت تاریخی است. این بخش از شهرها نمایانگر ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مردمانی است که در طی تاریخ در آن زندگی کرده‌اند، اما با توجه به نیازهای امروز این مناطق، دیگر مناسب زندگی نیستند، به همین دلیل باید مورد توجه بیشتری قرار گرفته تا با بی‌توجهی به این بافت‌ها موجب مردم‌گریزی و جرم‌خیزی نشویم؛ همان‌طور که در بسیاری از محلات تاریخی شهرها شاهد آن هستیم. با توجه به جاذبه‌های گردشگری، این مناطق از لحاظ ظرفیت اقتصادی نیز قابل توجه هستند. بافت تاریخی شهرها دربردارنده ظرفیت، زیبایی و نیز روح خلاق مردمی است که طی سالیان دراز آن را طبق سنت، فرهنگ و معیشت خود به وجود آورده‌اند (کلانتری و پوراحمد، ۱۳۸۴). بافت تاریخی را می‌توان هسته اولیه شهر دانست. در بافت، بناهایی وجود دارند که می‌توان آنها را پایه‌گذار یک شهر دانست از قبیل؛ قلعه، مسجد، ارگ، بازار و... قدمت بافت‌های تاریخی در ایران، به دوران باستان می‌رسد که در این بافت‌ها، بناهای بارز زیادی وجود دارند (زیویار و همکاران، ۱۳۹۳). بافت‌های تاریخی با وجود اینکه دارای فرسودگی هستند، اما مجموعه‌ها، تأسیسات و تجهیزات شهری بارزش نیز دارند (sharan, 2005: 1-3). بافت‌های تاریخی شهر که به‌عنوان مراکز شهر محسوب می‌شوند، زیرسیستمی از سیستم شهری بوده که هویت شهری را تشکیل داده و متشکل از عناصر کالبدی، موقعیتی، اجتماعی و اقتصادی و محیطی با کارکردهای مشخصی هستند (Short, 2017: 175). بافت‌های کهن و مجموعه‌های تاریخی در یک شهر، بر پایه ارتباط و پیوند منطقی خلق شده‌اند و این یکی از خصوصیات معماری سنتی است. بافت‌های قدیمی که بخش‌های مهمی از شهر بوده، نمایانگر هویت آن شهر هستند (ورجواند، ۱۳۸۶). نواحی تاریخی شهرها که امروزه به دلیل تغییر نیازهای زیستی، اجتماعی، اقتصادی و گذشت زمان دارای عملکرد ضعیفی شده، در گذشته پاسخ‌گوی نیازهای مردم زمانه خود بوده و محل داد و ستد و قدرت بوده‌اند. اکنون به دلیل زیرساخت‌ها و خدمات شهری نامناسب، وضعیت نابسامانی پیدا کرده‌اند (بوچانی، ۱۳۸۳). مطابق تعریفی که از قوانین و مقررات موجود در کشور انگلستان برمی‌آید، «بافت تاریخی مناطق، واجد شرایط معماری و تاریخی است که ویژگی‌های آنها برای نگهداری و احیای مطلوب تشخیص داده شود» (تیزدل و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۴). شهرهای تاریخی، سند تحول و تکامل تاریخ شهرسازی و تمدن‌نشینی، حفظ هویت و اصالت شهری و تبیین حیات شهری و پدیده‌ای نمادین هستند (زنگی‌آبادی و دیگران، ۱۳۹۴). بافت‌های تاریخی شهرها، تجسم عینی تمدن و فرهنگ هر جامعه از بسترهای مناسب برای دستیابی

به شاخص‌های مختص خود در فرآیند گفتگو و تعامل بین تمدن‌ها و فرهنگ‌ها هستند. بافت‌های تاریخی که به صورت امانتی ارزشمند برای استفاده آیندگان از نسلی به نسل دیگر منتقل شده، سندی عینی و ماندگار از هنر و فرهنگ گذشتگان هستند. این بافت‌ها دارای ویژگی‌هایی مانند؛ وجود و استقرار عناصر، راسته‌ها، گره‌های ارزشمند تاریخی و فرهنگی، سیاسی و تجاری، تفاوت در قدمت و عمر بناها، ظرفیت گردشگری و نقش آن در تقویت هویت فرهنگی و تاریخی هستند که آنها را از سایر بافت‌ها و نواحی شهری مجزا می‌کند (طاهرخانی و متوسلی، ۱۳۸۵). بافت‌های تاریخی در شهرها که طی سالیان دراز بر طبق سنن، فرهنگ و نوع معیشت به وجود آمده، نمایانگر ظرفیت و زیبایی، روح خلاق مردم و همچنین هویت هستند. شهرها در گذشته دارای وحدت بصری بوده، اما فرم‌ها به تدریج پیچیدگی بیشتری یافته و به این طریق، شیرازه اجتماعی جوامع را به وجود آورده‌اند. اما در شهرهای معاصر، نظم خشکی حاکم شده که جای تنوع اجتماعی را در جامعه گرفته است (پیران، ۱۳۸۴). همین‌طور در تعریف دیگری؛ شماری از آثار ارزشمند در این تعریف که در قدمت صدساله جای نمی‌گیرند، حال آنکه بسیار ارزشمند هستند. بنابراین، تعریف بافت تاریخی با توجه به چهار پارامتر؛ "ارزش‌های تاریخی"، "ارزش‌های اجتماعی"، "ارزش‌های علمی" و "ارزش‌های زیباشناختی" صورت می‌گیرد و گام اول در شناخت بافت تاریخی، تدوین نظام ارزشمندی‌های آن است و این نظام می‌تواند ترکیبی باشد. هنگامی که ارزشمندی‌ها تدوین و تعریف شوند، آنگاه راه برای مداخله در بافت تاریخی نیز تعریف خواهد شد (شماعی و پوراحمد، ۱۳۸۹: ۹). بافت‌های تاریخی-فرهنگی شهرها که جزئی از هویت اجتماعی هر کشوری محسوب می‌شوند، آثار گران‌بهای فرهنگ، دانش معماری و شهرسازی بومی هستند. در بافت‌های تاریخی، به وجه مادی فرهنگ توجه می‌شود که همان چیزی است که مردم‌شناسان فرهنگ مادی در برابر فرهنگ معرفی کرده‌اند. در واقع، احیای بافت تاریخی شهرها، همان احیای منابع فرهنگی با هدف تعمیق روابط معنوی و ذهنی و نیز هویت‌بخشی بیشتر به زندگی شهری است (طاهرخانی و متوسلی، ۱۳۸۵). بافت‌های کهن شهری، مکانی خلاق و زنده برای درک موقعیت انسان در جهان و پیوند او با گذشته هستند؛ مکانی برای دگرگونی محیط و تغییر نگاه به زندگی حال و آینده (حبیبی، ۱۳۸۴). امروزه بافت‌های تاریخی به دلیل سکونت اقشار کم‌درآمد، دچار مشکلات فرهنگی-اجتماعی بوده و از آنجا که اکثر بناهای تاریخی در بافت قدیمی شهر وجود دارند، این مسائل به بناهای تاریخی نیز کشیده می‌شوند. برای تغییر و بهبود این وضعیت، نیاز به یک برنامه‌ریزی صحیح

افزایشی یا کاهش می‌باشد. حل مسئله با این روش، مستلزم شش گام است (سلیمانی مومنی، ۱۳۹۶) (جدول ۳).

وزن دهی آنالیز شانون

آنالیز شانون، یک مفهوم مهم در علوم اجتماعی، فیزیک و تئوری اطلاعات است. وقتی که داده‌های ماتریس تصمیم‌گیری به‌طور کامل مشخص شده باشند، می‌توان این روش را برای ارزیابی وزن‌ها به کار برد. ایده این روش این است که هر چه پراکندگی در مقادیر یک شاخص بیشتر باشد، آن شاخص اهمیت دارد (همان) که از چهار گام مطرح شده در جدول ۴، می‌توان اوزان را به دست آورد.

محدوده و قلمرو پژوهش

محل سنگ سیاه، یکی از محله‌های قدیم شیراز است که در جنوب غربی بافت تاریخی قرار دارد (تصویر ۱، راست). در دوره کریم خان زند که محلات را کم، کوچک و حصار شهر را تنگ‌تر کردند، محله درب کازرون که خود محله‌ای جداگانه بود با این محله ادغام شد و به هر دو، محله سنگ سیاه می‌گفتند. نام این محله، از نام دانشمند بزرگ معروف

جهت بازسازی بافت‌های قدیمی است (کلانتری و پوراحمد، ۱۳۸۴). با توجه به ارزش‌های بافت تاریخی، یکی از راهکارها در جهت هماهنگی این ابنیه و فضاهای تاریخی با نیازهای امروز زندگی، احیای ابنیه تاریخی است (عرب، ۱۳۸۸). در برنامه‌ریزی شهری، احیا به منظور بازگرداندن حیات عملکردی از دست رفته یک بافت به معنای اقداماتی برنامه‌ریزی شده در راستای بهبود فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی یک بافت تاریخی در شهر است (عالمی، ۱۳۸۳).

الگوریتم تکنیک Topsis

مدل Topsis توسط هوانگ و یون در سال ۱۹۸۱ پیشنهاد شد. این مدل، یکی از بهترین مدل‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه است. در این روش نیز گزینه m به وسیله شاخص n مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. اساس این تکنیک، بر این مفهوم استوار است که گزینه انتخابی باید کمترین فاصله را با راه حل ایده‌آل مثبت (بهترین حالت ممکن) و بیشترین فاصله را با راه حل ایده‌آل منفی (بدترین حالت ممکن) داشته باشد. فرض بر این است که مطلوبیت هر شاخص، به‌طور یکنواخت

جدول ۳. روش تاپسیس

مرحله	فرمول	مرحله	فرمول	مرحله
اول	$d_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}$ $d_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}$	چهارم:	$r_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m X_{ij}^2}}$	کمی کردن و بی‌مقیاس‌سازی ماتریس تصمیم (N)
دوم: برای به‌دست آوردن ماتریس بی‌مقیاس موزون، لازم است اوزان شاخص‌ها را داشته باشیم.	$cl_i^* = \frac{d_i^-}{d_i^- + d_i^+}$	پنجم:	$v = N \times W_{n \times n}$	ابتدا به وسیله روش آنالیز شانون، اوزان شاخص‌ها را حساب می‌کنیم. اکنون می‌توان ماتریس بی‌مقیاس موزون (V) را به‌دست آورد: ماتریس بی‌مقیاس‌شده (N) را در ماتریس قطری وزن‌ها ضرب می‌کنیم.
سوم: مشخص نمودن راه حل ایده‌آل مثبت و راه حل ایده‌آل منفی	رتبه‌بندی گزینه‌ها: هر گزینه که (cl) آن بزرگ‌تر باشد، بهتر است.	ششم:		برای گزینه، ایده‌آل مثبت (+A) و ایده‌آل منفی (-A) تعریف می‌کنیم. {بردار بهترین مقادیر هر شاخص ماتریس V} = راه حل ایده‌آل مثبت {بردار بدترین مقادیر هر شاخص ماتریس V} = راه حل ایده‌آل منفی

(سلیمانی مومنی، ۱۳۹۶)

به "سیبویه" (متوفی سال ۱۰۸۰ یا ۱۰۹۴ ه.ق.) گرفته شده است. قبر این دانشمند، در محله و در یک حجره کوچک قرار گرفته بود و بر روی قبر وی، سنگی سیاه قرار داشت (تصویر ۱، چپ). از بناهای شاخص محله می‌توان به امامزاده بی‌بی دختران، مسجد ایلخانی، حمام ایلخانی، مسجد مشیر، حسینیه مشیر، بازارچه آرامنه، کلیسای آرامنه، حسینیه کردها، خانه فروغ‌الملک، خانه سعادت، خانه ضیائیان، بازارچه حاج زینل و بقعه سید تاج‌الدین غریب اشاره کرد.

روش‌شناسی

محدوده مورد مطالعه، محله سنگ سیاه شیراز است. در آغاز با استفاده از مبانی نظری، به واکاوی مفهوم هویت در محله پرداخته شده است و سپس با بررسی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر هویت‌بخشی به شهر، تحلیل‌های لازم صورت گرفته‌اند. نوع تحقیق، "پژوهشی کاربردی" و روش بررسی آن، توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری مورد مطالعه، ساکنین و گردشگران بافت تاریخی سنگ سیاه هستند که جمعیت ساکنین طبق آخرین سرشماری، حدود ۷۰۰۰

نفر بوده است. جهت تعیین حجم نمونه ساکنین، از روش کوکران استفاده شده است. پراکندگی پاسخ‌گویی ساکنین و گردشگران، بر اساس جدول ۵ است.

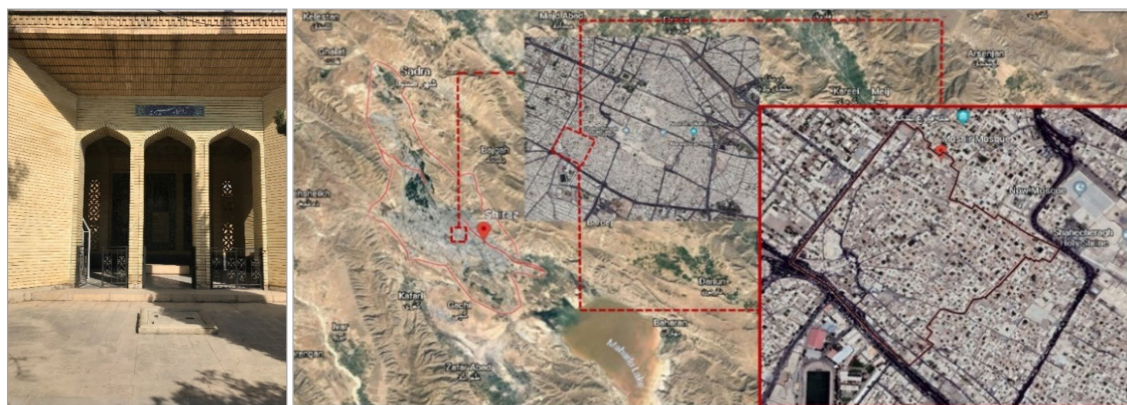
$$n' = \frac{NZ^2P(1-P)}{d^2(N-1) + Z^2P(1-P)}$$

به منظور تهیه پرسش‌نامه در خصوص معیارها و شاخص‌های ارزیابی هویت محله در این مطالعه، جدولی تهیه شد. در گام بعدی، پرسش‌نامه‌ای حاوی سؤالات بسته از نظرات اخذشده از پاسخ‌دهندگان، به صورت پنج‌گزینه‌ای (طیف لیکرت) طراحی و پس از جمع‌آوری پاسخ‌های پرسش‌نامه‌ها، به منظور به‌دست آوردن روایی تحقیق^۲، از نظرات اساتید استفاده شد. همچنین پایایی پرسش‌نامه، بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۹۷ محاسبه شد. اطلاعات هر یک از معیارها و شاخص‌ها به صورت کمی در نرم‌افزار اکسل وارد شدند و بر اساس طیف لیکرت و فرمول ارائه‌شده در تئوری تکنیک آنتروپی، وزن معیارها و شاخص‌ها محاسبه شد. در نهایت، اولویت‌بندی معیارها و شاخص‌ها بر اساس وزن به‌دست آمده (معیار و شاخص با وزن

جدول ۴. روش آنتروپی شانون

گام ۱:	گام ۲:	گام ۳:	گام ۴:
در ماتریس تصمیم‌گیری چند شاخصه، ابتدا اطلاعات ماتریس به صورت نرمال شده ^۱ محاسبه می‌شوند:	به‌دست آوردن مقدار اطمینان با فرمول زیر:	به‌دست آوردن مقدار عدم اطمینان:	به‌دست آوردن اوزان شاخص‌ها:
$E_j = -K \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln(P_{ij})] \quad j = 1, 2, 3, \dots, n$ $p_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}}$	$k = \frac{1}{\ln(m)}$	$d_j = 1 - E_j$	$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j}$

(سلیمانی مومنی، ۱۳۹۶)

تصویر ۱. راست: موقعیت قرارگیری محله سنگ سیاه (Google Earth)، چپ: آرامگاه سیبویه، محله سنگ سیاه (نگارندگان)

سوم هستند. پس از آن، مبلمان شهری، وجود پاتوق‌ها و محل‌های گردهمایی و فعالیت‌های جمعی در محله، نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله، جذابیت و زیبایی فضای شهری، ایمنی معابر، حضور بدون نگرانی کودکان و زنان در محله، برگزاری جلسات شور و مشورت در محله، آشنایی با عناصر یا چهره‌های شاخص محله، روانی فعالیت‌ها و سرزندگی، قدرت دعوت‌کنندگی، احساس تعهد به محله، تعاملات اجتماعی میان ساکنان، سالم و تمیز بودن عناصر، عدم حضور افراد معتاد و ولگرد در محله، به گوش رسیدن آوای گذشته، نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها، دل‌بستگی و وابستگی به مکان، تداعی خاطرات جمعی، فرهنگ، مناسک عام، اعتقادات، آداب و رسوم، وجود نشانه‌های طبیعی و مصنوع در شهر، مشارکت در برنامه‌ها، موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری، وجود تصویر ذهنی روشن و خوانا از محیط، مکان‌های باستانی و تاریخی در فضاها، شهری، پاکیزگی و بهداشت محله، در اولویت‌های بعدی قرار دارند (تصویر ۲).

همچنین در پرسش‌نامه گردشگران، میزان شاخص مکان‌های باستانی و تاریخی در فضاها، شهری، در اولویت اول بوده است و شاخص‌های فرهنگ، مناسک عام، اعتقادات، آداب و رسوم، دل‌بستگی و وابستگی به مکان، موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری، روانی فعالیت‌ها و سرزندگی، به گوش رسیدن آوای گذشته، وجود پاتوق‌ها و محل‌های گردهمایی و فعالیت‌های جمعی در محله، برگزاری جلسات شور و مشورت

بالا، دارای اهمیت بالا) تعیین شد. در این مقاله، جهت تعیین وزن معیارها و شاخص‌ها با استفاده از تکنیک آنتروپی، ابتدا ماتریس تصمیم‌گیری را به ماتریس نرمال شده تبدیل نموده و سپس میزان درجه انحراف^۲ و عدم اطمینان^۴ را برای هر یک از معیارها و شاخص‌ها محاسبه کردیم و در نهایت، وزن هر یک از شاخص‌ها^۵ تعیین شد. در این مطالعه به منظور بررسی پایداری درونی سؤال‌های پرسش‌نامه، از تکنیک سنجش پایایی ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که این پرسش‌نامه مورد تأیید قرار گرفت.

تجزیه و تحلیل

در فرآیند تحلیل، شاخص‌های هویت از دید گردشگران و ساکنین مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در آن، ارجحیت هر یک از شاخص‌ها نسبت به یکدیگر امتیازدهی شده است. برای وزن‌دهی، از روش آنتروپی شانون استفاده شده و پس از آن، امتیازهایی بر اساس نرم‌افزار Excell 2016 مشخص شده که در ادامه بر مبنای همین وزن‌ها و امتیازها، جداولی تهیه شده‌اند (جدول ۶ و ۷).

وزن شاخص‌ها

طبق تکنیک آنتروپی، در پرسش‌نامه ساکنین، میزان سروصدا و شلوغی، از شاخص‌های امنیت در اولویت اول است. شاخص‌های تردد آسان وسایل نقلیه عمومی، روشنایی معابر محله و شکل ساخت فضاها، به ترتیب اولویت اول تا

جدول ۵. پراکندگی پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه

جنسیت			سن			شغل		
زن	ساکنین	گردشگران	سن	ساکنین	گردشگران	شغل	ساکنین	گردشگران
مرد	٪۵۲	٪۱۵	۰-۲۰	٪۱۳	٪۱۰	کارمند	٪۷	٪۲۰
	٪۴۸	٪۵	۲۱-۳۰	٪۲۲	٪۵۵	آزاد	٪۴۷	٪۴۰
تأهل			۳۱-۴۰	٪۲۸	٪۲۵	دانشجو	٪۱۰	٪۲۵
			۴۰ به بالا	٪۳۷	٪۱۰	بیکار	٪۳۶	٪۳
			تحصیلات	ساکنین	گردشگران	زمان اقامت ساکنین		
مجرد	٪۲۹	٪۴۵	زیر دیپلم	٪۵۰	٪۱۰	۵-۰		
			دیپلم	٪۳۰	٪۱۵	۱۰-۵		
			لیسانس	٪۱۴	٪۵	۱۵-۱۰		
			فوق	٪۴	٪۵۵	۱۵ به بالا		
متأهل	٪۷۱	٪۵۵	لیسانس	٪۲	٪۱۵			
			دکتری					

(نگارندگان)

جدول ۶. اوزان و فاصله‌های شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش جهت سنجش هویت از نظر ساکنین

ابعاد هویت	معیار	زیرمعیارها	کد زیر معیارها	شاخص	وزن شاخص‌ها	فاصله تا ایده‌آل مثبت ^۶	فاصله تا ایده‌آل منفی ^۷	فاصله تا جواب ایده‌آل ^۸	اولویت
ظاهری	فضایی-کالبدی	سازمان فضایی C1	Sc1	موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری	0.014	0.011	0.013	0.546	8
		ساختار شکلی C2	Sc2	نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها	0.023	0.012	0.012	0.489	12
			Sc3	مکان‌های باستانی و تاریخی در فضاها شهری	0.007	0.006	0.018	0.748	2
			Sc4	میلان شهری	0.038	0.017	0.008	0.313	23
			Sc5	شکل ساخت فضاها	0.042	0.017	0.008	0.318	22
			Sc6	جذابیت و زیبایی فضای شهری	0.032	0.016	0.007	0.289	24
			Sc7	سالم و تمیز بودن عناصر	0.024	0.017	0.005	0.241	27
			Sc8	پوشش گیاهی	0.026	0.018	0.004	0.190	31
باطنی	اجتماعی-فرهنگی	حس تعلق C3	Sc9	آشنایی با عناصر یا چهره شاخص محله	0.028	0.014	0.010	0.425	17
			Sc10	دل‌بستگی و وابستگی به مکان	0.022	0.011	0.013	0.536	9
			Sc11	تداعی خاطرات جمعی	0.018	0.010	0.014	0.575	5
			Sc12	برگزاری جلسات شور و مشورت در محله (شورای محلی)	0.031	0.014	0.012	0.467	15
			Sc13	تمایل به سکونت درازمدت در محل	0.026	0.013	0.012	0.488	13
			Sc14	پاکیزگی و بهداشت محله	0.003	0.005	0.017	0.757	1
			Sc15	احساس تعهد به محله	0.025	0.012	0.012	0.501	10
			Sc16	مشارکت در برنامه‌ها	0.016	0.009	0.015	0.624	4
		تعاملات اجتماعی C4	Sc17	تعاملات اجتماعی میان ساکنان	0.025	0.013	0.012	0.494	11
			Sc18	وجود پاتوق و محل گردهمایی و فعالیت‌های جمعی در محله	0.034	0.015	0.010	0.400	19

ادامه جدول ۶. اوزان و فاصله‌های شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش جهت سنجش هویت از نظر ساکنین

ابعاد هویت	معیار	زیرمعیارها	کد زیر معیارها	شاخص	وزن شاخص‌ها	فاصله تا ایده آل مثبت ^۶	فاصله تا ایده آل منفی ^۷	فاصله تا جواب ایده آل ^۸	اولویت
باطنی	اجتماعی- فرهنگی	احساس امنیت C5	Sc19	سروصدا و شلوغی	0.045	0.016	0.009	0.349	21
			Sc20	نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله	0.034	0.018	0.005	0.234	28
			Sc21	روشنایی معابر محله	0.039	0.018	0.006	0.243	26
			Sc22	عدم حضور افراد بزهکار در محله	0.024	0.020	0.004	0.177	32
			Sc23	حضور بدون نگرانی کودکان و زنان در محله	0.031	0.018	0.005	0.206	30
			Sc24	ایمنی معابر	0.032	0.018	0.005	0.209	29
			Sc25	تردد آسان وسایل نقلیه عمومی	0.042	0.018	0.006	0.248	25
	میراث فرهنگی C6	تاریخی C7	Sc26	فرهنگ، مناسک عام، اعتقادات، آداب و رسوم	0.017	0.011	0.013	0.559	6
			Sc27	به گوش رسیدن آوای گذشته	0.023	0.012	0.011	0.481	14
			Sc28	قدرت دعوت کنندگی	0.026	0.013	0.010	0.438	16
ادراکی	خوانایی C9		Sc29	وجود تصویر ذهنی خوانا از محیط	0.013	0.009	0.015	0.626	3
			Sc30	وجود نشانه‌های طبیعی و مصنوعی در شهر	0.017	0.011	0.013	0.557	7
	زیست پذیری C10		Sc31	روانی فعالیت‌ها و سرزندگی	0.026	0.014	0.010	0.410	18
			Sc32	تنوع فعالیت‌ها	0.038	0.015	0.010	0.391	20
عملکرد		تنوع C11							

(شاهپوندی و طالبی، ۱۳۹۶: ۷)

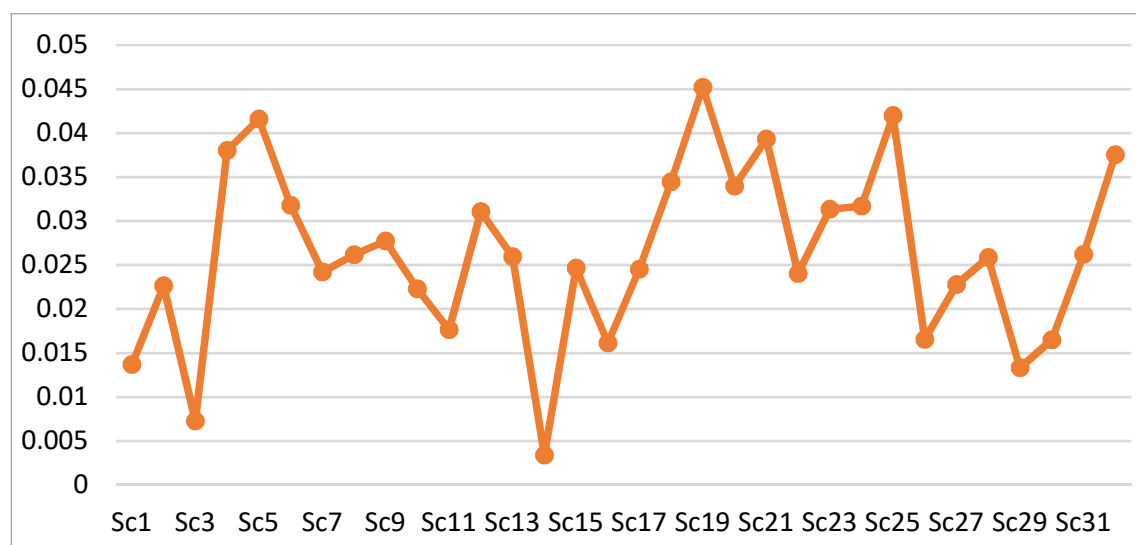
جدول ۷. اوزان و فاصله‌های شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش جهت سنجش هویت از نظر گردشگران

ابعاد هویت	معیار	زیرمعیارها	کد زیر معیارها	شاخص	وزن شاخص‌ها	فاصله تا ایده‌آل مثبت	فاصله تا ایده‌آل منفی	فاصله تا جواب ایده‌آل	اولویت
ظاهری	فضایی-کالبدی	سازمان فضایی C1	Sc1	موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری	0.044	0.048	0.024	0.718	8
		ساختار شکلی C2	Sc2	نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها	0.044	0.026	0.043	0.802	1
			Sc3	مکان باستانی-تاریخی در فضاها شهری	0.044	0.029	0.036	0.403	20
			Sc4	مبلمان شهری	0.043	0.034	0.031	0.752	5
			Sc5	شکل ساخت فضاها	0.044	0.048	0.023	0.751	6
			Sc6	جذابیت و زیبایی فضای شهری	0.043	0.043	0.028	0.717	11
	اکولوژیک	-	Sc7	پوشش گیاهی	0.043	0.031	0.038	0.635	17
باطنی	اجتماعی-فرهنگی	حس تعلق C3	Sc8	آشنایی با عناصر یا چهره‌های شاخص محله	0.043	0.054	0.019	0.629	18
			Sc9	دل‌بستگی و وابستگی به مکان	0.044	0.057	0.014	0.354	23
			Sc10	تداعی خاطرات جمعی	0.044	0.039	0.031	0.583	19
			Sc11	پاکیزگی و بهداشت محله	0.044	0.033	0.045	0.717	10
	احساس امنیت C5	تعاملات اجتماعی C4	Sc12	وجود پاتوق‌ها و محل‌های گرد همایی و فعالیت‌های جمعی در محله	0.044	0.049	0.022	0.759	4
			Sc13	نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله	0.043	0.038	0.031	0.718	9
		ایمنی معابر	Sc14	روشنایی معابر محله	0.043	0.046	0.031	0.666	14
			Sc15	ایمنی معابر	0.043	0.052	0.016	0.690	
	میراث فرهنگی C6	تاریخی C7	Sc16	فرهنگ مناسب عام، اعتقادات و رسوم	0.044	0.046	0.019	0.390	21
			Sc17	به گوش رسیدن آوای گذشته	0.044	0.030	0.046	0.359	22

ادامه جدول ۷. اوزان و فاصله‌های شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش جهت سنجش هویت از نظر گردشگران

ابعاد هویت	معیار	زیرمعیارها	کد زیر معیارها	شاخص	وزن شاخص‌ها	فاصله تا ایده آل مثبت	فاصله تا ایده آل منفی	فاصله تا جواب ایده آل	اولویت
ادراکی		معنا C8	Sc18	قدرت دعوت کنندگی	0.044	0.037	0.038	0.657	16
		خوانایی C9	Sc19	وجود تصویر ذهنی خوانا از محیط	0.043	0.048	0.024	0.749	7
			Sc20	وجود نشانه طبیعی و مصنوع در شهر	0.044	0.026	0.043	0.789	2
			Sc21	وجود راهنما	0.043	0.048	0.024	0.706	
عملکرد		زیست‌پذیری C10	Sc22	روانی فعالیت‌ها و سرزندگی	0.044	0.026	0.043	0.661	15
		تنوع C11	Sc23	تنوع فعالیت‌ها	0.044	0.029	0.036	0.777	3

(شاهپوندی و طالبی، ۱۳۹۶: ۷)

تصویر ۲. وزن شاخص‌ها در پرسش‌نامه ساکنین (نگارندگان)

ماهیت شاخص‌ها

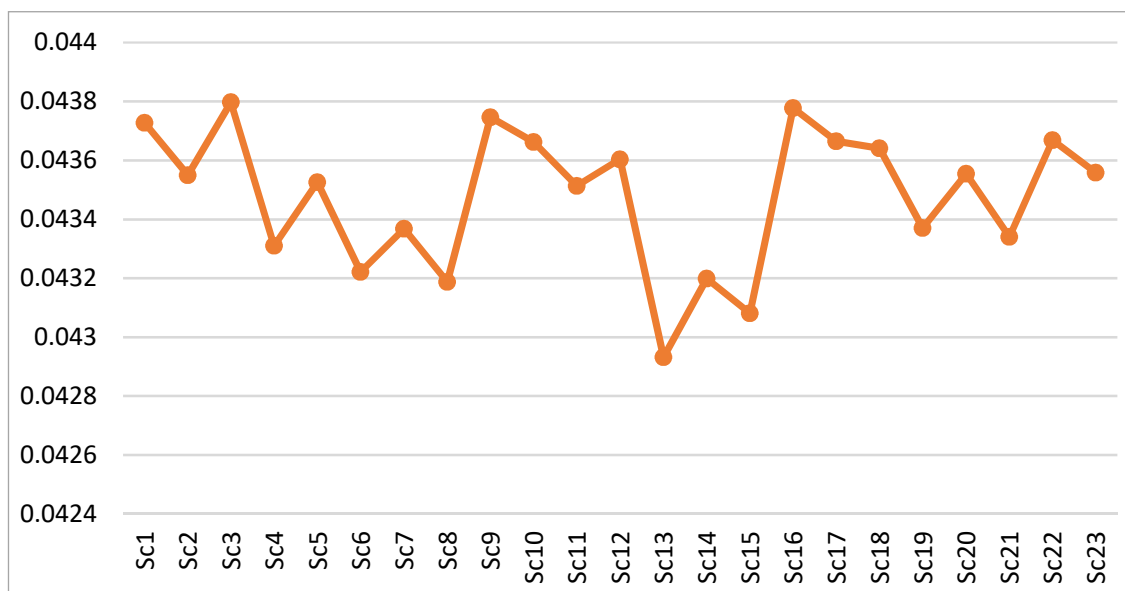
با توجه به تکنیک تاپسیس، باید ماهیت هر یک از شاخص‌ها معین شود. در این تحقیق، در پرسش‌نامه ساکنین، ماهیت شاخص‌های مکان‌های باستانی و تاریخی در فضاهای شهری، تداعی خاطرات جمعی، پاکیزگی و بهداشت محله، مشارکت در برنامه‌ها، وجود تصویر ذهنی روشن و خوانا از محیط، در سطح مناسبی است (جدول ۸). همچنین، ماهیت شاخص‌های

در محله، حضور بدون نگرانی کودکان و زنان در محله، نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله، نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها، شکل ساخت فضاها، تداعی خاطرات جمعی، سروصدا و شلوغی، پوشش گیاهی، وجود راهنما، مبلمان شهری، جذابیت و زیبایی فضای شهری، روشنایی معابر محله، آشنایی با عناصر یا چهره‌های شاخص محله، ایمنی معابر، نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله، به ترتیب از وزن کمتری برخوردار هستند (تصویر ۳).

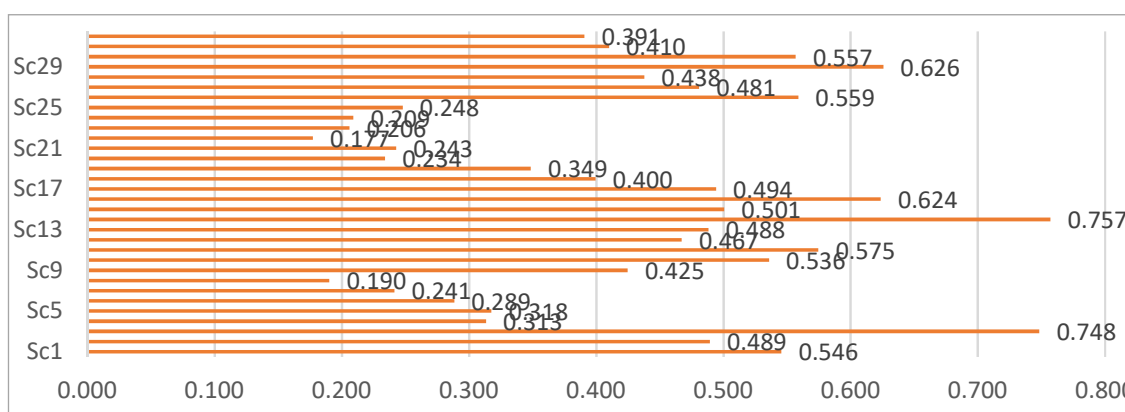
نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله، روشنایی معابر محله، عدم حضور افراد معتاد و ولگرد در محله، حضور بدون نگرانی کودکان و زنان در محله، ایمنی معابر، تردد آسان وسایل نقلیه عمومی، در سطح ضعیف هستند (تصویر ۴).

همچنین در پرسش‌نامه گردشگران، ماهیت شاخص‌های موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری، نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها، مبلمان شهری، شکل ساخت فضاها، جذابیت و زیبایی فضای شهری، پاکیزگی و بهداشت محله، وجود پاتوق‌ها و محل‌های گردهمایی و فعالیت‌های جمعی در محله، نبود بستر رفتارهای مجرمانه در محله، روشنایی معابر محله، ایمنی معابر، قدرت دعوت‌کنندگی، وجود تصویر ذهنی روشن و خوانا از محیط، وجود نشانه‌های طبیعی و

موقعیت قرارگیری مکان در زمینه شهری، نحوه دسترسی به فضاها و کاربری‌ها، آشنایی با عناصر یا چهره‌های شاخص محله، دل‌بستگی و وابستگی به مکان، برگزاری جلسات شور و مشورت در محل، تمایل به سکونت درازمدت در محل، احساس تعهد به محله، تعاملات اجتماعی میان ساکنان، وجود پاتوق‌ها و محل‌های گردهمایی و فعالیت‌های جمعی در محله، فرهنگ، مناسک عام، اعتقادات، آداب و رسوم، به گوش رسیدن آوای گذشته، قدرت دعوت‌کنندگی، وجود نشانه‌های طبیعی و مصنوع در شهر، روانی فعالیت‌ها و سرزندگی، تنوع فعالیت‌ها، در سطح متوسط قرار دارد و شاخص‌های مبلمان شهری، شکل ساخت فضاها، جذابیت و زیبایی فضای شهری، سالم و تمیز بودن عناصر، پوشش گیاهی، سروصدا و شلوغی،

تصویر ۳. وزن شاخص‌ها در پرسش‌نامه گردشگران (نگارندگان)

تصویر ۴. ماهیت شاخص‌های پرسش‌نامه ساکنین (نگارندگان)

مناسک عام، اعتقادات، آداب و رسوم، به گوش رسیدن آوای گذشته، در حد ضعیف قرار دارد (تصویر ۵).

تفاوت‌های زیادی در نظرات ساکنین و گردشگران به چشم می‌خورند که دلیل آنها را می‌توان ساعات، مدت زمان، علت استفاده از بافت و ... دانست. در هر صورت برای رفع نیاز ساکنین و گردشگران، باید دست به اقداماتی زده شود.

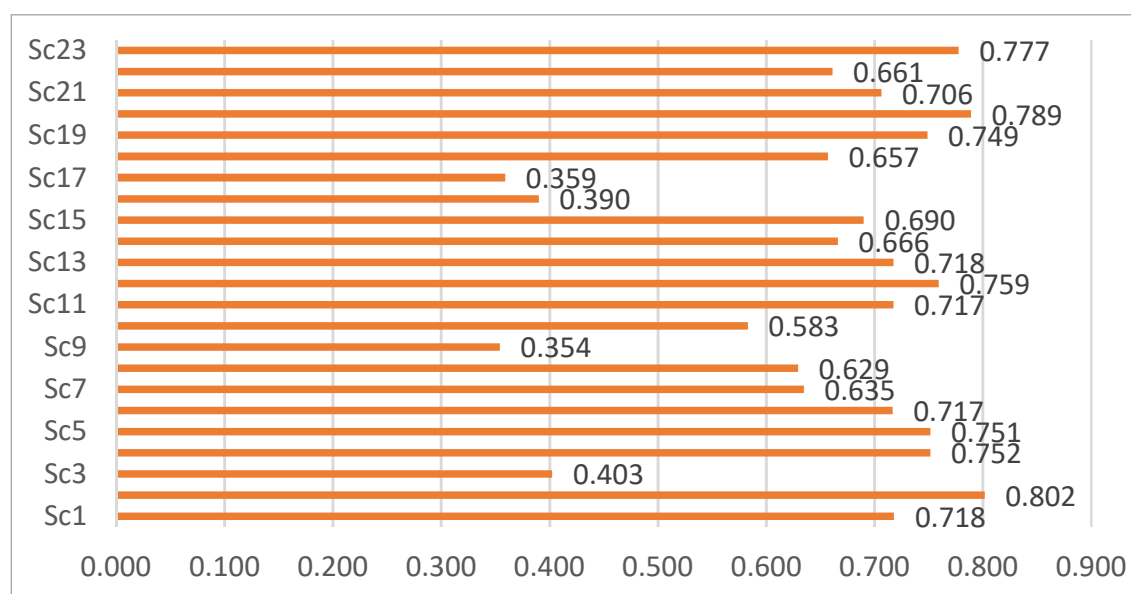
جدول ۹. ماهیت شاخص‌های پرسش‌نامه گردشگران (نگارندگان)

Sc1	✓ 0.718	Sc12	✓ 0.759
Sc2	✓ 0.802	Sc13	✓ 0.718
Sc3	✗ 0.403	Sc14	✓ 0.666
Sc4	✓ 0.752	Sc15	✓ 0.69
Sc5	✓ 0.751	Sc16	✗ 0.39
Sc6	✓ 0.717	Sc17	✗ 0.359
Sc7	! 0.635	Sc18	✓ 0.657
Sc8	! 0.629	Sc19	✓ 0.749
Sc9	✗ 0.354	Sc20	✓ 0.789
Sc10	! 0.583	Sc21	✓ 0.706
Sc11	✓ 0.717	Sc22	✓ 0.661
		Sc23	✓ 0.777

مصنوع در شهر، وجود راهنما، روانی فعالیت‌ها و سرزندگی، تنوع فعالیت‌ها، در سطح مناسبی قرار دارد (جدول ۹). ماهیت شاخص‌های پوشش گیاهی، آشنایی با عناصر یا چهره‌های شاخص محله، تداعی خاطرات جمعی، در سطح متوسط است و ماهیت شاخص‌های مکان‌های باستانی و تاریخی در فضاهای شهری، دل‌بستگی و وابستگی به مکان، فرهنگ،

جدول ۸. ماهیت شاخص‌های پرسش‌نامه ساکنین (نگارندگان)

Sc1	! 0.5457	Sc17	! 0.4943
Sc2	! 0.4895	Sc18	! 0.3995
Sc3	✓ 0.7484	Sc19	✗ 0.3486
Sc4	✗ 0.3135	Sc20	✗ 0.2341
Sc5	✗ 0.3176	Sc21	✗ 0.2428
Sc6	✗ 0.2885	Sc22	✗ 0.1773
Sc7	✗ 0.2415	Sc23	✗ 0.2062
Sc8	✗ 0.1903	Sc24	✗ 0.2091
Sc9	! 0.4249	Sc25	✗ 0.2479
Sc10	! 0.536	Sc26	! 0.559
Sc11	✓ 0.5747	Sc27	! 0.481
Sc12	! 0.4673	Sc28	! 0.4378
Sc13	! 0.4884	Sc29	✓ 0.6258
Sc14	✓ 0.7573	Sc30	! 0.5569
Sc15	! 0.5007	Sc31	! 0.4101
Sc16	✓ 0.6237	Sc32	! 0.3909

تصویر ۵. ماهیت شاخص‌های پرسش‌نامه گردشگران (نگارندگان)

نتیجه‌گیری

با بررسی وضع موجود محله سنگ سیاه و شناسایی مشکلات برای پاسخ به این سؤال که چگونه ارتقای هویت بافت تاریخی محله سنگ سیاه در تکوین و شکل‌گیری معماری باکیفیت، معنا می‌یابد؟ به این نتیجه رسیدیم که این محله، دارای بافت تاریخی و قدیمی بوده که ابنیه‌ها و فضاهای با هویت بسیاری در آن وجود دارند و از نشانه‌های این محله به شمار می‌آیند که تأثیر بسیاری در هویت‌بخشی به محله دارند. پس از بررسی و تحلیل عناصر موجود در بافت و با توجه به رویکرد اصلی پژوهش، مشخص شد که برخی نقاط محله از هویت کمی برخوردار هستند. در بسیاری از نقاط، فاکتورهای هویت به مرور زمان پاک شده‌اند که در صورت انجام اقدامات مناسب می‌توان آنها را احیا و به پویایی محله کمک کرد. از جمله عواملی که موجب هویت و ایجاد سمبل و نشانه می‌شوند، بناهای تاریخی محله بوده که از گذشته به یادگار مانده‌اند، مانند؛ مسجد مشیر، آرامگاه سیبویه، امامزاده سید تاج‌الدین غریب و ... که خاطرات جمعی بسیاری ساکنین بوده و موجب حضور بیشتر افراد محله است و سرزندگی محله را بیشتر می‌کنند. اما به دلیل گذشت زمان، فرسودگی این بناها و عدم نوسازی بافت و به علت عدم رسیدگی کافی به کالبد و بی‌توجهی به خواسته‌ها و نیازهای مردم، از هویت‌بخشی و سرزندگی در سطح محله کاسته شده است و حضور ساکنان در محله سنگ سیاه کم‌رنگ شده که این امر، شادابی و سرزندگی محله را تحت‌الشعاع قرار داده و در نتیجه، بافت را به بافتی فرسوده تبدیل کرده است. یکی از مشکلاتی که در جوامع امروزه با آن مواجه هستیم، بی‌هویتی شهرها و محلات شهری یا به عبارت بهتر، بحران هویت در شهرها است که می‌تواند سبب بروز مشکلات جدی‌تری در سطح شهرها و محلات شهری شود. هویت، دارای دو بعد عینی و ذهنی و دارای شاخص‌ها یا ابعادی است که به صورت هویت اجتماعی، کالبدی، عملکردی، زیست‌محیطی و ادراکی شناخته می‌شوند. هر کدام از این شاخص‌ها دارای معیارهایی است که بر هویت محله اثر می‌گذارند و آن را بهبود می‌بخشند. با توجه به نتایج پژوهش در ابعاد مختلف، به این نتیجه رسیدیم که از نظر ساکنین، مؤلفه امنیت (مخصوصاً حضور معتادین) به‌طور معناداری از سایر مؤلفه‌ها در سطح پایین‌تری قرار دارد و طبق مشاهدات شخصی نگارنده و برداشت‌های میدانی از محیط، این نتیجه‌گیری این‌گونه توجیه می‌شود که کوچه‌های بسیار باریک و کشیده که در ساعات تاریکی، فاقد نورپردازی مناسب نیز هستند، موجب مسیرهای دارای نقاط کور و مستعد بزه در محله می‌شوند که حتی برای افراد خود محله به‌ویژه بانوان نیز قدم زدن یا انجام فعالیت‌های روزمره در طول شب و ساعات تاریکی و حتی بعضاً روزها ایجاد رعب و وحشت می‌کند و نیز زمین‌های بایر بدون کاربری، مکان‌هایی مستعد بروز جرم و بزه را فراهم می‌آورند. در ادامه، باید به این نکته اشاره کرد که اکثریت جرم‌های رخ داده در محل، اعتیاد بوده که توسط افراد با سطح درآمد پایین رخ داده است. لذا می‌توان با مکان‌یابی و طراحی مکان‌های اشتغال‌زا برای افراد محله، سطح درآمد و زندگی این اقشار ساکن در محله را ارتقا بخشید. از موارد دیگری که ساکنین را بسیار مورد تهدید قرار می‌دهد، وضعیت مسیرهای پیاده است که به دلیل رفت و آمد اتومبیل و کف‌سازی نامناسب، ایمنی آنها و به‌خصوص افراد مسن و کودکان را به خطر می‌اندازد و همچنین، مسیرهای نامناسب که مانع از به موقع رسیدن گروه‌های امدادرسانی در مواقع حوادث می‌شوند که ممکن است سالانه جان بسیاری از افراد را به خطر اندازند. پس از بحران مؤلفه امنیت، وضعیت مؤلفه زیست‌محیطی در محله سنگ سیاه، در اولویت بعدی قرار گرفته است؛ به‌گونه‌ای که برخی معابر و گذرگاه‌های محله‌ای، حداقل میزان پوشش گیاهی و درخت را ندارند. در این میان، برخی از خانوارها که حیاط بزرگ در محدوده سکونتگاهی خود دارند، فضایی را به کاشت گیاهان و درختان اختصاص داده‌اند. مؤلفه دیگری که ساکنین اذعان ناراحتی راجع به آن داشتند، مربوط به ساختار شکلی محله است که دلیل آن، نبود مبلمان شهری مناسب، وضعیت نامناسب سنگ‌فرش‌ها و دیواره‌های محله به‌خصوص در قسمت‌هایی که دوده‌های آتش، دیوارها را سیاه و کثیف کرده‌اند و نداشتن نمای مناسب است. مشاهدات دیگر، حاکی از آن است که اکثر بانوان جوان ساکن در محله، فاقد شغل و درآمد مناسب بوده، در حالی که به شدت تمایل به یادگیری حرفه مناسب و حضور مؤثر و تعامل بیشتر با جامعه دارند. لذا می‌توان با برگزاری کلاس‌های آموزش حرفه‌های مرتبط با فرهنگ و هنر شیراز و به دنبال آن، در

اختیار نهادن فضای فروش برای این صنایع دستی، پاسخ مناسبی به این نیاز داد. از نظر گردشگران نیز دل‌بستگی به مکان، در سطح بسیار ضعیفی قرار دارد. این مؤلفه از آنجایی که این محدوده، دارای تخریب بسیار وسیعی است و نیز از نظر مؤلفه‌های حسی مانند زیبایی منظر شهری و خاطره‌انگیزی محیطی که دارای کیفیت پایینی بوده، قابل بحث است. همچنین، گردشگران از تنوع مکان‌های تاریخی، فرهنگ، مناسک عام و اعتقادات و قدمت محله آگاهی ندارند که می‌توان گفت به دلیل عدم آگاهی و تعامل میان گردشگران و ساکنین برای کسب اطلاعات است. برای ارتقای هویت در محله سنگ سیاه، می‌توان پیشنهادهایی را مطرح کرد. در بخش امنیت، باید به مواردی توجه کرد که عبارت هستند از:

۱. قرار دادن چراغ در معابر به منظور بهبود یافتن وضعیت روشنایی معابر در شب.
۲. استفاده از سنگ‌فرش یا علائمی برای کاهش یافتن سرعت اتومبیل و افزایش دادن ایمنی.
۳. همکاری کمپ‌های ترک اعتیاد برای جمع‌آوری معتادین و فروشندگان مواد مخدر.
۴. حضور بیشتر و دائمی مأمورین نیروی انتظامی در محله.
۵. ایجاد اشتغال و سرگرم کردن افراد به نحوی دیگر.
۶. پر کردن زمین‌های خالی و مخروبه‌ها با ساخت مکان‌های فرهنگی-هنری.

در بخش زیست‌محیطی:

۱. رسیدگی کردن به درختان و کاشت درختان برای بهبود یافتن وضعیت پوشش گیاهی.
۲. منظرسازی طبیعی.
۳. ایجاد پارک‌های محله‌ای.

در بخش ساختار شکلی:

۱. ترمیم کردن سنگ‌فرش معابر و کف‌سازی.
۲. ترمیم کردن نماها.
۳. بهبود یافتن وضعیت مبلمان شهری نظیر؛ چراغ، سطل و آب‌سردکن، قرار دادن نیمکت و سکو برای نشستن.

در بخش فرهنگی-اجتماعی:

۱. تشکیل دادن کلاس‌های فرهنگی-هنری.
۲. برگزار کردن جلسات و اهمیت دادن به نظرات ساکنین برای بهبود محله.
۳. استفاده کردن از چهره‌های شاخص و محبوب محله در برگزاری مراسم و برنامه به منظور ترغیب ساکنان به حضور و فعالیت در این برنامه‌ها.

در بخش ادراکی:

۱. افزایش دادن میل و رغبت افراد به حفظ و نگهداری از محله از طریق معرفی قدمت و ارزش آن به مردم.
۲. متمایز کردن هر چه بیشتر محله از طریق رسیدگی کردن به ظاهر آن.
۳. شناساندن محله به گردشگران از طریق گسترش دادن فعالیت‌های آن و ایجاد کیوسک‌های اطلاع‌رسانی.
۴. اجرا کردن فعالیت‌های فرهنگی-هنری.

در زمینه تحقیق نیز می‌توان پیشنهادهاتی مطرح نمود. برای رسیدن به برنامه‌ریزی جهت ارتقای کیفیت با رویکرد هویت در محله سنگ سیاه، ابتدا باید محلات را تقسیم‌بندی کرد و برای هر قسمت، نوع خاصی از فضای خدماتی شامل خدمات گردشگری و ساکنان را در نظر گرفت؛ به عنوان مثال، نوع فضاهای سبز شهری و رستوران‌ها و هتل‌ها در مراکز شلوغ و پرتردد، با مناطق کم‌تردد متفاوت خواهد بود. جهت دستیابی به اهداف اصلی، به ارائه راهکارهایی می‌پردازیم:

- توجه به معیارهای مکان‌یابی در برنامه‌ریزی کاربری اراضی (سازگاری، آسایش، کارایی، مطلوبیت، سلامتی، استانداردهای ایمنی).

- نحوه قرارگیری فضای خدماتی در محله، به گونه‌ای مکان‌یابی شود که از یک سمت قابل دسترسی باشد و همین امر، موجب امنیت در فضای پارک و فضای سبز محله می‌شود و در عین حال، امکان "بهره‌برداری دیداری" از جلوه‌های زیبای فضای سبز برای رهگذران از چهار سو فراهم باشد.

- اهمیت دادن به توزیع عادلانه فضای مسکونی، تجاری در سطح محله، به گونه‌ای که همه شهروندان بتوانند از فضای سبز در کمترین زمان و با حداقل هزینه استفاده نمایند.
- توجه بیشتر مسئولین به معیارهای برنامه‌ریزی شهری و منطقه فرهنگی؛ ۱. استانداردها، ۲. معیارهای محیطی، ۳. معیارهای مکانی، ۴. مرکزیت، ۵. دسترسی، ۶. سلسله مراتب.

پی‌نوشت

1. Pij
۲. روایی بدین معنا است که روش یا ابزار به کار رفته تا چه حد می‌تواند خصوصیت مورد نظر را درست اندازه‌گیری کند. مقصود از روایی این است که ابزاری که برای اندازه‌گیری مورد نظر انتخاب شده، ویژگی و خصوصیتی که ابزار برای آن طراحی شده است را دارد یا خیر. به عبارت دیگر، مفهوم روایی به این سوال پاسخ می‌دهد که ابزار اندازه‌گیری تا چه حد خصیصه مورد نظر را می‌سنجد.
3. Dj
4. Ej
5. Wj
6. di+
7. di-
8. Ci

منابع و مآخذ

- ابل، کریس (۱۳۸۷). **معماری و هویت**. ترجمه فرح حبیب، چاپ اول، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.
- اردلان، نادر و بختیار، لاله (۱۳۸۰). **حس وحدت**. ترجمه حمید شاه‌رخ، چاپ سوم، تهران: خاک.
- الکساندر، کریستوفر (۱۳۹۰). **معماری و راز جاودانگی**. ترجمه مهرداد قیومی بیدهندی، چاپ دوم، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- انصاری، مجتبی و دیگران (۱۳۸۲). **وحدت‌گرایی، رویکردی الهی به طراحی شهری**. فصلنامه هویت شهر، ۷ (۴۱)، ۹۸-۲۷.
- بذرگر، محمدرضا (۱۳۹۶). **بررسی نقش المان‌های شهری در تقویت هویت کالبدی؛ مطالعه موردی شهر شیراز**. نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۸ (۸۳)، ۱۰۰-۳۰.
- بمانیان، محمدرضا؛ غلامی رستم، نسیم و رحمت‌پناه، جنت (۱۳۸۹). **عناصر هویت‌ساز در معماری سنتی خانه‌های ایرانی (نمونه موردی خانه رسولیان یزد)**. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات هنر اسلامی، ۱۳ (۱)، ۶۹-۵۵.
- بوچانی، محمدحسین (۱۳۸۳). **نوسازی بافت کهن قزوین، آزمونی برای مدیریت شهری**. مجله شهرداری‌ها، سال ششم (۷۰).
- بور، والتر (۱۳۷۵). **شهر و مسئله تشخیص**. ترجمه مهرناز مولوی، آبادی، (۲۲)، ۳۳-۲۲.
- بهزادفر، مصطفی (۱۳۸۶). **هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران)**. چاپ سوم، تهران: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر.
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۷۵). **هویت و این‌همانی با فضا**. مجله علمی پژوهشی صفا، ۲۱ (۲۲)، ۱۰۷-۱۰۰.
- پرویزی، الهام؛ بمانیان، محمدرضا و مهدوی‌نژاد، محمدجواد (۱۳۹۴). **شناسایی معیارهای ذهنیت اصیل در معماری جدید بافت‌های باارزش تاریخی در جهت ارتقای هویت کالبدی بافت تاریخی (نمونه موردی: بافت تاریخی عودلاجان محله امامزاده یحیی)**. فصلنامه علمی پژوهشی مرمت و معماری ایران، (۱۱)، ۷۳-۶۵.
- پورزرگر، محمدرضا (۱۳۹۰). **خانه، سنت و باززنده‌سازی محله جوباره در اصفهان**. هویت شهر، ۹، ۱۱۷-۱۰۵.
- پیران، پرویز (۱۳۸۴). **هویت شهرها: غوغای بسیار برای مفهومی پیچیده**. مجله آبادی، سال پانزدهم (۴۸).
- ----- (۱۳۸۵). **شهرهای جدید، بی تاریخ و بدون هویت**. **هویت شهرهای جدید**. تهران: شرکت عمران شهرهای جدید. تقوایی، سید حسین (۱۳۹۱). **از سبک تا هویت در معماری**. نشریه هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ۱۷ (۲)، ۷۴-۶۵.

- تیزدل، استیون؛ اک، تانر و هیث، تیم (۱۳۸۸). *احیای محلات شهری تاریخی*. ترجمه سمانه ساریخانی، چاپ اول، شیراز: نوید شیراز.
- حبیب، فرح (۱۳۸۱). پرسمان تبعی در گفتمان کالبد شهر و هویت (کالبد شهر تابع هویت یا هویت تابع کالبد شهر). *نشریه هویت شهر*، ۲ (۳)، ۳۲-۴۴.
- ----- (۱۳۸۵). *کندوکاوی در معنای شکل شهر*. *مجله علمی پژوهشی هنرهای زیبا*، ۲۵، ۱۴-۵.
- حبیبی، داوود (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر افول حس سرزندگی و زیست‌پذیری در بافت‌های تاریخی و فرسوده (مطالعه موردی: محله سنگ‌سیاه شیراز). *مطالعات شهر/ایرانی/اسلامی*، ۱ (۱۴)، ۷۵-۸۰.
- حبیبی، محسن (۱۳۸۴). *از شار تا شهر: تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن: تفکر و تأثر*. تهران: دانشگاه تهران.
- حجت، عیسی (۱۳۸۴). *هویت انسان‌ساز انسان هویت‌پرداز*. *نشریه هنرهای زیبا*، (۴۲)، ۶۲-۵۵.
- راپاپورت، آموس (۱۳۸۴). *معنی محیط ساخته‌شده: رویکردی در ارتباط غیرکلامی*. ترجمه فرح حبیب، چاپ اول، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- رلف، ادوارد (۱۳۸۹). *مکان و بی‌مکانی*. ترجمه محمدرضا نقصان محمدی و دیگران، تهران: آرمان‌شهر.
- زنگی‌آبادی، علی؛ مویدفر، سعیده و غفورزاده، مجتبی (۱۳۹۴). ارزیابی باززنده‌سازی بافت‌های قدیم شهری در راستای توسعه پایدار (شهر یزد). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی شهری*، سال سوم (۹)، ۱۵۹-۱۳۱.
- زیویار، پروانه؛ عظیمی، آزاده و فرجی ملائی، امین (۱۳۹۳). *برنامه‌ریزی و مدیریت نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری*. چاپ اول، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرکز.
- سلیمانی، محمدرضا؛ اعتصام، ایرج و حبیب، فرح (۱۳۹۵). *بازشناسی مفهوم و اصول هویت در اثر معماری*. *هویت شهر*، سال دهم (۲۵)، ۲۶-۱۵.
- سلیمانی مومنی، منصور (۱۳۹۶). *مباحث نوین تحقیق در عملیات*. چاپ ششم، تهران: مؤلف.
- شاه‌یونددی، احمد و طالبی، افسانه (۱۳۹۶). تحلیل عوامل هویت‌بخش در محلات قدیم شهری با نشانه‌های مذهبی (مطالعه موردی: محله شاهزاده ابراهیم اصفهان). *مرمت و معماری ایران*، (۱۳)، ۱۸-۱.
- شماعی، علی و پوراحمد، احمد (۱۳۸۹). *بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا*. تهران: دانشگاه تهران.
- شهبازی چگنی، بهروز؛ دادخواه، کاظم و معینی، مهدی (۱۳۹۳). بررسی نقش الگوهای هویت‌پرداز در هویت معماری معاصر ایران. *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات تطبیقی هنر*، (۸)، ۱۲۲-۱۱۳.
- صارمی، علی اکبر (۱۳۷۶). *کهن‌آرایی امروز و نوگرایی دیروز در معماری تهران و ایران*. جلد ۴، تهران: روشنگران.
- طاهرخانی، حبیب‌اله و متوسلی، محمد مهدی (۱۳۸۵). *مدیریت بافت تاریخی شهرهای ایران (چالش‌ها و راهبردها)*. *فصلنامه مدیریت شهری*، (۱۸)، ۹۷-۱۱۳.
- عالمی، رضا (۱۳۸۳). *"بافت‌شناسی جغرافیایی محلات قدیمی بیرجند جهت احیا و پیشگیری از فرسودگی"*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری. تهران: دانشگاه تهران.
- عامری سیاهویی، حمیدرضا؛ بیرانوندزاده، مریم و رستم‌گورانی، ابراهیم (۱۳۹۰). رتبه‌بندی عوامل هویت‌بخش بافت تاریخی شهر خرم‌آباد با استفاده از تکنیک‌های (Topsis, AHP). *مجله هویت شهر*، (۱۱)، ۷۵-۸۴.
- عرب، وحید (۱۳۸۸). *نظریات، راهکارها و فرآیند مرمت و باززنده‌سازی ابنیه و بافت‌های تاریخی در طرح‌های شهری*. *شوراها*، جلد اول، (۳۷).
- کلانتری خلیل‌آباد، حسین و پوراحمد، احمد (۱۳۸۴). *الگوها و فنون برنامه‌ریزی مرمت بافت تاریخی شهرها*. *فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیایی سرزمین*، سال دوم (۷)، ۱۱۶-۱۰۵.
- نقره‌کار، عبدالحمید (۱۳۸۷). *درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی*. چاپ دوم، تهران: پیام‌سیما.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۶). *ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی*. چاپ سوم، اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
- ورجاوند، پرویز (۱۳۸۶). *از هم گسیختگی بافت‌های فرسوده*. شرکت عمران و بهسازی شهری ایران به نقل از روزنامه جهان صنعت ۱۳۸۴/۹/۵.

- Lynch, k. (1960). **The Image of the city**. Cambridge Mass: MIT Press.
- Nairn, I. (1965). **The American Landscape**. New York: Random House.
- Proshansky, H. M.; Fabian, A. K. & Kaminoff, R. (1983). Place identity: Physical world socialization of the self. *Environmental Psychology*, 3 (1), 57-83.
- Sharan, Consultant Engineers (2005). A Guide to Recognition and Intervention in Wornture-Textures. Approved by Iran's Supreme Council for Planning and Architecture.
- Short, J. R. (2017). **An Introduction to Urban Geography**. Routled and Kegan paullted. New York: Routledge Library Editions.

Received: 2019/03/04

Accepted: 2019/12/25

Measuring and Prioritizing the Quality of Identity in Historical Context Using the Entropy- Topsis Technique (Case Study: Sang-e-siyah Quarter)

Fatemeh Kaveh* Behzad Vasigh** Mohammad Mehrakizadeh***

Abstract

Shiraz has precious historical textures that various parts and objects have been added to during contemporary city developments that these process and changes sometimes damaging its identity. Since historic textures have turned to lose identity, land prices drop down, main and old residents departure, new residents are disruptively interfering urban and architectural interventions. Today, the erosion and destruction of the historical texture of Shiraz, especially Sang-e Siyah quarter, is considered as a serious threat to the decline and damage to the cultural-historical identity of the city. Therefore, paying special attention to the identity and preservation of buildings and historical context is a priority for urban management. The main question is: "what are the strategies for maintaining and promoting identity to the historical context of the Sang-e-siyah? The purpose of this research is to prioritize and measure identity indices in the context of the Sang-e-Siyah zone, and reviving the historical context. The type of research is "applied research" and is based on analytical-descriptive and survey method. The required data is extracted from questionnaires and observations by using some software namely, "Excel2016", "Ghrafer" and "Visio" and "Topsis" technique. The nature and weight of each of the index is determined using the "Shannon Entropy" method. Hence, in this research, independent variables including: spatial organization, structure, ecological structure, sense of place, social interactions, sense of security, diversity of customs and traditions and cultural heritage, historicity, meaning, legibility, viability and diversity, and dependent variables such as identity and physical identity, dimensions such as location of the neighborhood, permeability, ancient sites, traffic and transportation, vegetation, interaction between inhabitants, security, tourism, natural and artificial signs, value cultural activities, vitality and diversity of activities within the scope have been analyzed. The findings of the research indicate that from the inhabitants' point of views, structure, ecological and security, and in domestic tourists' views, attachment to places, historical places, culture, common rituals and beliefs of the neighborhood, and from the foreign tourists' point of view attaching to the location, the diversity of historical places and culture, general rites and beliefs and the awareness of the antiquity of neighborhood are weak. Finally, according to residents and tourists' opinions, suggestions and solutions are presented. It can be found that many components of the identity of the historical monuments of neighborhoods (factors that cause identity and the creation of symbols and signs) are either lost or weakened over time. Using identity-based measures can help to revive them and reinforce the dynamism of the neighborhood.

Keywords: Physical Identity Promotion, Historical Texture, Topsis Technique, Sang-e-Siyah zone in Shiraz

* M.A Student of Architecture, Architecture and Urban Design Department, Jundi-Shapur University of Technology, Dezful, Iran.

fatemeh_kaveh@jsu.ac.ir

** Assistant Professor of Architecture, Architecture and Urban Design Department, Jundishapur University of Technology, Dezful, Iran.

vasiq@jsu.ac.ir

*** Instructor in Architecture and Urban Design Department, Jundishapur University of Technology, Dezful, Iran. *mehraki@JSU.AC.IR*